

Üniversite Öğrencilerinin Çocuk Katılım Hakkı Farkındalıklarının İncelenmesi

Aylin SOP¹

Zeynep TOPCU BİLİR²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 11/12/2020

Makale Kabul Tarihi : 10.01.2021

Anahtar Kelimeler:

Çocuk hakları, Çocuğun katılım hakkı, Okul öncesi eğitimi, Çocuk gelişimi.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitimi lisans programı ve çocuk gelişimi ön lisans programına devam eden öğrencilerin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda tarama modelinde bir araştırma tasarlanmış ve bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan 264 öğrenci araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma verileri Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının beklenen düzeyden düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerinden daha yüksek düzeyde farkındalıkları olduğu ortaya çıkmıştır. Dördüncü sınıf öğrencilerin diğer sınıf düzeyindeki öğrencilere göre çocuk katılım hakkı farkındalıkları çok daha yüksek düzeyde olup katılımda ölçeğin dekorasyon alt boyutunda okul öncesi öğretmen adaylarının lehine anlamlı farklılıklar belirlenmiştir.

Investigating The Awareness of University Students Towards Child Participation Right

ARTICLE INFORMATION

SubmissionDate : 11/12/2020

AcceptedDate : 10.01.2021

Keywords:

Children's rights, Right for child participation, Preschool education, child development

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the awareness level of undergraduate students studying on preschool education and child development on the right of child participation right. For this purpose, a research was designed in the descriptive survey model and 264 students studying at a state university were included in the study. Research data were collected using the Child Participation Awareness Scale (CPAS). As a result of the research, it was found that the students' awareness of children's right to participate is lower than expected. In addition, it has been revealed that preservice teacher of preschool education has a higher level of awareness than the students from child development. Fourth grade students' awareness of children's right to participate is much higher than other grade students. In the decoration subscale of CPAS, Significant differences were found in favor of pre-school prospective teachers on child's participation.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, adursun@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4962-0326.

² Öğr. Gör. Dr., Düzce Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, zeyneptopcubilir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8748-8341.

1. Giriş

21. yüzyılda tüm toplumların öncelikli hedefleri arasında; kendi haklarını bilen, diğer insanların haklarına karşı saygılı ve içinde bulunduğu toplumda söz sahibi olabilen vatandaşlar yetiştirmek gelmektedir (Bulut, 2020). Hedeflenen toplumların oluşması için okul öncesi dönemden itibaren çocukların kendilerini etkileyen tüm konular hakkında bilgilendirilmeleri, görüşlerini ve fikirlerini ifade edebilecekleri ortamların yaratılması, ayırım gözetmeksizin tüm çocukların haklarının korunması, haklarını etkin kullanabilen bireyler olarak yetişmelerinin sağlanması gerekmektedir (Te One, 2011).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi “korunma”, “yaşam”, “gelişme” ve “katılım” olmak üzere dört temel hak üzerine yoğunlaşmaktadır (Karaman Kepenekçi, 2010; Merey, 2014). Sözleşmenin 12. Maddesi “Taraflar devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar” ifadesi ile çocuğun katılım hakkına vurgu yapmaktadır (Akyüz, 2015; Birleşmiş Milletler Komitesi, 2009; Polat, Ersoy ve Toran, 2017; UNICEF, 2004). Katılım hakkı ayrıca sözleşmede, çocukları ilgilendiren tüm konularda çocukların da görüşlerini ifade etmesine imkân tanınması nedeniyle (Koran, 2012; Moroğlu, 2003; UNICEF, 2004) diğer hakların kullanılmasında kilit bir unsur olarak görülmektedir (Ruiz-Casares, Collins, Tisdall ve Grover, 2017). Benzer şekilde Correia, Carvalho, Duraes ve Aguiar (2020) katılım hakkının, çocuk haklarının gerçekleşmesi için gerekli olduğunu ifade etmektedir.

Alan yazın incelendiğinde katılım hakkı ile ilgili çeşitli tanımlamaların bulunduğu görülmektedir (Correia, Camilo, Aguiar ve Amaro, 2019). Brady (2007) çocuk katılımını; çocukların kendi görüşlerini geliştirmeleri, kendileri adına düşünmeleri ve görüşlerini etkili bir şekilde ifade edebilme hakkı olarak tanımlarken; çocukların günlük yaşamlarında karar alma süreçlerine katılımı olarak açıklayan tanımlarda bulunmaktadır (Kangas, Venninen, ve Ojala 2016; Sinclair 2004). Shier (2001), katılımın çocukların dinlenmesi, görüşlerini ifade etmeleri için desteklenmesi, görüşlerinin dikkate alınması, çocukların karar verme süreçlerine dâhil edilmesi ve karar verme süreçlerinde güç ve sorumlulukların çocuklar ile de paylaşılması olmak üzere beş düzeyde gerçekleştiğini belirtmektedir.

Hart (2007), çocuk katılımının sekiz basamaktan oluştuğunu ifade ederek bu aşamaları bir merdivene benzetmiştir. Merdivene göre; Manipülasyon (Zorlama), Dekorasyon ve Maskotluk (Tokenizm)’tan oluşan ilk 3 basamakta katılımdan söz edilemeyeceğini, aksine katılım karşıtı davranış olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin, çocuklarafikirleri alınmadan ne yapmaları gerektiğinin söylenmesi, neyi ne zaman yapacaklarına çocuklar dışında bir yetişkinin karar vermesi, sınıf kurallarının, sınıfta oturma düzeninin çocukların görüşlerine başvurulmadan oluşturulması, çocuklardan izin alınmadan onlarla ilgili kişisel bilgi ve resimlerin paylaşılması, çocukların yaptıkları etkinliklerde öğretmenlerin oynamalar yaparak yine çocukların izinleri olmadan sergilemesi vb. bu basamakta yer alan katılım karşıtı davranışlara örnektir (Polat vd., 2017). Gerçek katılım diğer 4 basamakta gerçekleşmektedir. Hart’a (2007) göre dördüncü basamak; çocukları bilgilendirerek görevlendirme, beşinci basamak danışılarak bilgilendirme, altıncı basamak yetişkinlerin başlattığı ama kararları çocukların aldığı, yedinci basamak çocukların başlattığı ve yönettiği ve katılımın en yüksek olduğu sekizinci basamak ise çocukların başlattığı ve kararların yetişkinlerle paylaşıldığı durumlardır (Polat, 2018).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, çocuğun katılım hakkının desteklenmesi gereken en önemli yerlerden biri olarak okulları göstermektedir (Erbay, 2013). Eğitim politikalarının oluşturulma sürecinde, okulların fiziksel çevrelerinin tasarlanmasında, okul bünyesinde kuralların belirlenmesinde, öğrenme ve öğretme süreçlerinde çocukların söz sahibi olması beklenmektedir (Kozikoğlu, 2019; Tüzün ve Sarıışık, 2015). Bunun için de geleneksel yaklaşım yerine, çocukların yaşamlarını etkileyen konularda aktif rol aldıkları (Tozduman-Yaralı ve Güngör Aytar, 2017) farklı görüşlerini rahatlıkla ifade edebildikleri ya da değiştirebildikleri (Coşkun, 2015; Hodgkin ve Newell, 2002) çocuk merkezli programların benimsenmesi gerekmektedir (Gürkan ve Koran, 2014). Çocuk merkezli eğitim programları çocukların gelişim düzeyini, ilgilerini, isteklerini dikkate alması sebebiyle ve çocuklara

kendi seçimlerini yapma, düşüncelerini ifade etme, fikirlerini tartışma imkânı sağlaması yönüyle çocuk katılımını destekleyen en iyi öğrenme yaklaşımlarındandır.

Okul öncesi eğitim sürecinde çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinin desteklenmesi (Dinç, 2015; Sheridan, 2007); ilgi alanlarına yönelik çocuk merkezli eğitim programlarının oluşturulması (Erkan ve Akyol, 2017), kendilerini ilgilendiren kararlarda görüşlerini paylaşmaları için alan ve zamanın sağlanması (Kennan, Brady ve Forkan, 2018; Sousa, Loizou ve Fochi, 2019) çocuk katılımı için önemlidir. Bu imkânların verilmesi sadece çocuklara katılım hakkının verilmesini değil aynı zamanda çocukların sorumluluk, farklılıklara saygı, kendini ifade edebilme, eleştirel düşünebilme becerilerinin desteklenmesi, özgüvenlerinin gelişimi gibi birçok alanda da gelişimlerini sağlayacaktır (Stein,2014).

Üstelik çocuklara bu imkânların verilmesi toplumsal olduğu kadar yasal gerekliliktir (Çocuk Hakları Komitesi, 2009). Buna karşın yapılan araştırmalar uygulamalarda halen eksiklerin bulunduğunu göstermektedir (Bae, 2009; Church ve Bateman, 2019; Merey, 2014; Theobald, Dany ve Ailwood, 2011; Turnsek, 2016; Tüzün ve Sarıışık, 2015). Örneğin Salminen (2013), yürüttüğü araştırmasında okul öncesi öğretmenlerinin, çocuk katılımını engelleyen tutumlar sergilediklerini ve karar verici olarak daha çok kendilerinin söz sahibi olduğu bir sınıf yönetimi benimsediklerini gözlemlemiştir.

Eğitim sürecinde çocukların katılım haklarını kullanabilmelerine olanak sağlayacak öncelikli kişilerin öğretmenler olması nedeniyle, meslek yaşamları öncesinde, üniversite eğitimlerinde çocuk haklarıyla ilişkili dersler almalarının, tüm derslerin içeriklerinin de çocuk hakları temasını içerecek şekilde geliştirilmesi gereklidir (Bulut, 2020). Çocukların görüş ve önerilerinin dikkate alındığı ve katılımlarının desteklendiği öğrenme ortamları, demokratik süreçlerin gelişmesini ve çocukların haklarının uygulanmasını sağlayacaktır (Akyol, 2020).

Tüm paydaşların çocuk katılımı ve çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmaları, katılımın düzeyi ve niteliğini arttıracığına inanılmaktadır (Bulut, 2020). Bu sebeple okul öncesi eğitim sürecinin paydaşları olan okul öncesi öğretmenlerinin, çocuk gelişimcilerinin ve öğretmen adaylarının çocuk katılımına ilişkin tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Nitekim öğretmen ve öğretmen adayları ile yürütülen çalışmalarda hem öğretmen adaylarının hem de öğretmenlerin çocuk hakları ya da çocuk katılımına ilişkin yeterli farkındalık ve bilgi düzeyine sahip olmadıkları görülmüştür (Tozduman Yaralı ve Güngör Aytar, 2017; Yüksel ve Yazıcı, 2019). Bu sonuçların elde edilmesinde etkili olan çeşitli değişkenlerin olduğu görülmektedir. Öğrenim sürecinde çocuk hakları ile ilgili ders alma (Dunmore, 2011; İşler, 2019; Karaman Kepenekçi, 2006; Leinonen, Brotherus ve Venninen, 2014), çocuk hakları bildirgesini okuma (Ateş, 2015; Bektaş, Kaya, 2011; Leblebici ve Çeliköz, 2016; Pilatin, 2019; Yavaş ve Ayvaz, 2018), hizmet içi eğitim ya da seminere katılma (Darling-Hammond, 2006); cinsiyet (Değirmenci, 2011; Püsküllü,2020; Yüksel ve Yazıcı, 2019), branş (Aydınlık, 2017; Karakuyu, Uyar ve Birvural, 2018; Kaya, 2011) gibi faktörlerin çocuk katılımına yönelik tutum ve farkındalık üzerinde farklılığa neden olduğu görülmüştür.

Alan yazındaki ilgili araştırma sonuçları çalışan profesyonellerin çocuk katılımına ilişkin farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda gerekli iyileştirmelerin yapılmasının önem taşıdığını ortaya koymaktadır (Polat vd., 2017). Bu bilgiler ışığında araştırmanın amacı okul öncesi eğitimi lisans programı ve çocuk gelişimi ön lisans programı öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalıkları nasıldır?
2. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri öğrenim gördükleri bölüme göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Makalesi

4. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

5. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri çocuk hakları ile ilgili ders almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

6. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri Çocuk Hakları Bildirgesi hakkında bilgi sahibi olmalarına göre farklılaşmakta mıdır?

7. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri çocuk hakları ile ilgili eğitime/seminere katılımlarına göre farklılaşmakta mıdır?

8. Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri çocuk hakları ile ilgili eğitime/seminere katılımlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, okul öncesi öğretmen adayları ve çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerinin çocuğun katılım hakkı farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli seçilmiştir. Betimsel araştırmalar hali hazırda var olanların, yaşananların ne olduğunun betimlenip açıklanarak ortaya konulması olarak ele alınabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2017). Araştırma yapılan grubun özelliklerini ölçmek veya var olan durumu ortaya çıkarmak için kullanılan betimsel araştırmalar bu çalışmanın veri toplama yöntemine ve veri toplama araçlarına en uygun model olduğu için tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Lisans Programında ve aynı üniversitenin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Ön Lisans Programında öğrenim gören 264 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik özellikler	n	%	
Cinsiyet	Kadın	241	91.3
	Erkek	23	8.7
	Toplam	264	100
Program	Okul Öncesi Eğitimi	121	54.2
	Çocuk Gelişimi	143	45.8
	Toplam	264	100
Sınıf Düzeyi	1. sınıf	96	36.4
	2. sınıf	106	40.2
	3. sınıf	37	14.0
	4. sınıf	25	9.5
	Toplam	264	100

Öğrencilerin 241'i (%91.3) kadın, 23'ü (%8.7) erkek öğrencidir. Öğrencilerden 143'ü (%54.2) önlisans, 121'i (%45.8) lisans öğrencisidir. Öğrencilerden 96'sı (%36.4) 1. Sınıf, 106'sı (%40.2) 2. Sınıf, 37'si (%14) 3. Sınıf ve 25'i (%9.5) 4. Sınıf öğrencisidir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve Polat, Ersoy ve Toran tarafından 2017 yılında geliştirilen Çocuk Katılımı Farkındalık Ölçeği (ÇKFÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan form üniversite öğrencilerinin cinsiyet, bölüm, sınıf düzeyini içeren bir bölüm ile çocuk hakları ile ilgili üç soru içeren ikinci bir bölümden oluşan toplam altı soruluk bir formdur.

Çocuk Katılımı Farkındalık Ölçeği (ÇKFÖ): Polat, Ersoy ve Toran (2017) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan, 5 alt boyuttan oluşan toplam 18 soruluk bir ölçme aracıdır. Tüm alt ölçeklerde yüksek puanların anlamı çocuk katılımı farkındalığının yüksek seviyede, düşük puanların anlamı ise çocuk katılımı farkındalığın düşük seviyede olduğunu gösterir. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 90, alınabilecek en düşük puan ise 18'dir. Ölçek 5'li likert türünde bir ölçektir ve "kesinlikle katılıyorum" seçeneğinden "kesinlikle katılmıyorum" seçeneğine doğru 5'ten 1'e doğru puanlanır. Alt ölçekler Katılımda Dekorasyon, Katılımda Çocuğun Görüşüne Saygı, Katılımda Zorlama, Katılımda Ayrım Gözetmeme, Katılımda Fizyolojik İhtiyaçlar olarak boyutlandırılmıştır.

Çocuk Katılımı Farkındalık Ölçeği'nin, birinci alt ölçeği olan Katılımda Dekorasyon, çocukların hakkında hiçbir şey bilmeden, izinleri alınmadan ya da bilgilendirilmeden göstermelik izinlerin alındığı ya da çocuğu hiçe sayıp sadece aileler ile konuşulan olaylar, etkinlikler veya durumlarda dekor, süs hatta reklam malzemesi olarak kendi ve yaptıkları etkinlik resimlerinin kullanılmasını ifade eder. İkinci alt ölçek olan Katılımda Çocuğun Görüşüne Saygı, çocukların görüşlerine her koşulda saygılı olmayı ve çocukların görüşlerini ifade edebilecekleri uygun ortam, zaman ve uyarıcı sağlanmasının gerekliliğini ifade eder. Üçüncü alt ölçek olan Katılımda Zorlama, çocukların bir olay, durum veya konu hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadan sadece söyleneni yapmaları ile ilgilidir. Bu alt ölçek çocukların fikirleri alınmadan sınıf kurallarının, sınıf içi oturacakları yerlerin belirlenmesini ve yapılacak büyük hazırlık süreçleri olan gösterilere sorgusuz katılmalarını ifade eder. Dördüncü alt ölçek olan Katılımda Ayrım Gözetmeme, çocukların her koşulda hiçbir ayırım gözetilmeden eşit şartlarda katılım fırsatlarına erişimi ile ilgilidir. Beşinci alt ölçek olan Katılımda Fizyolojik İhtiyaçlar ise çocukların fizyolojik ihtiyaçlarının etkinlikleri yarıda bırakması nedeniyle, çocukların ihtiyaç duydukları zaman değil öğretmenin belirlediği zamanlarda giderilmesi ile ilgilidir. Bu alt ölçek çocukların tuvalet ve su içme ihtiyaçlarının etkinliklere ya da öğretime göre belirlenmesinin doğrudan katılım karşıtı olduğunu ifade eder (Polat vd., 2017).

Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık kat sayısı 0.80 olarak bulunmuştur (Polat vd., 2017). Bu araştırma kapsamında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise 0.75 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce araştırmanın kapsamına dâhil edilen ölçek izinleri alınmıştır. Veriler toplanmadan önce kurumdan uygulama izinleri alınmış ve çalışma Helsinki Deklarasyonu Kriterleri kapsamında katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu verilerek yürütülmüştür. Araştırmada veriler 2020-2021 eğitim-öğretim güz yarıyılında çevrimiçi form aracılığıyla toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Üniversite öğrencilerinin Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin genel ve alt ölçekler boyutunda çarpıklık ve basıklık değerleri, histogram ve saçılma grafikleri incelenmiş verilerin normal dağılımdan saptığı görülmüştür ($-1.96 < x < 1.96$). Bu çalışma kapsamında verilerin normal dağılım göstermediği varsayılmıştır. Bu nedenle çalışmada birbirinden bağımsız iki grubun karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi; ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis H testleri kullanılmıştır. Kruskal Wallis analizi sonucunda farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmış ikili karşılaştırmalar sonunda farkın hangi grup ya da gruplar lehine olduğu belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın amacı okul öncesi öğretmen adayları ve çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerinin çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalık düzeylerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların eğitimde çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalık düzeylerine ait betimsel bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikleri

Alt boyutlar	n	Ölçekten alınan en düşük ve en yüksek puanlar	\bar{x}	SS
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	264	48-87	62.96	6.96
Katılımında Dekorasyon	264	8-28	16.22	3.63
Çocuğun görüşüne saygı	264	13-20	19.21	1.32
Katılımda zorlama	264	4-20	10.38	3.45
Katılımda ayırım gözetmeme	264	6-10	9.78	0.67
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	264	2-10	7.35	1.72

Tablo 2’de katılımcıların çocuk katılım hakkı farkındalıklarının ortalamaları ($\bar{x}=62.96$) incelendiğinde ölçekten alınabilecek (max=90) puandan oldukça düşük olduğu görülmüştür. Alt boyutlar incelendiğinde katılımda dekorasyon alt boyutundan ($\bar{x}=16.22$) ve katılımda fizyolojik ihtiyaçlardan alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının ($\bar{x}=7.35$) düşük denebilecek düzeydedir. Ancak çocuğun görüşüne saygı ($\bar{x}=19.21$), katılımda zorlama ($\bar{x}=10.38$) ve katılımda ayırım gözetmeme ($\bar{x}=9.78$) alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının ise ölçekten alınabilecek en yüksek puanlara yakın olduğu görülmektedir.

Bulgular incelendiğinde öğrencilerin genel çocuk katılım farkındalıklarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Katılımda dekorasyon alt boyutu çocukların hakkında hiçbir şey bilmeden, izinleri alınmadan ya da bilgilendirilmeden göstermelik izinlerin alındığı olaylar, etkinlikler veya durumlar olarak ifade edilmektedir. Bu önemli boyutta öğrencilerin düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar alt boyutunda çocukların ihtiyaç duydukları zaman değil öğretmenin belirlediği zamanlarda ihtiyacın giderilmesi ile ilgili olarak da puan ortalamalarının orta düzeylerde kaldıkları görülmektedir.

Öğrencilerin çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının cinsiyetlerine göre puan ortalamalarının karşılaştırılma sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Araştırma Makalesi

Tablo 3. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Cinsiyet	n	SO	ST	U	Z
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	Kadın	241	134.27	32358	2346.00	-1.21
	Erkek	23	114	2622		
Katılımında Dekorasyon	Kadın	241	133.71	32223.50	2480.50	-0.83
	Erkek	23	119.85	2756.50		
Çocuğun görüşüne saygı	Kadın	241	136.81	32971	1733.00**	-3.40
	Erkek	23	87.35	2009		
Katılımda zorlama	Kadın	241	131.46	31681	2520.00	-0.72
	Erkek	23	143.43	3299		
Katılımda ayırım gözetmeme	Kadın	241	134.21	32343.50	2360.50*	-2.04
	Erkek	23	114.63	2336.50		
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	Kadın	241	135.46	32645.50	2058.50*	-2.06
	Erkek	23	101.50	2334.50		

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 3'te görüldüğü üzere kadın ve erkek öğrencilerin genel çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri ortalamaları arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir (U=2346;p>.05). Alt boyutlar incelendiğinde çocuğun görüşüne saygı (U=1733.00;p<.01); katılımda ayırım gözetmeme (U=2360.50;p<.05) ve katılımında fizyolojik ihtiyaçlar (U=2058.50;p<.05) boyutlarında ise anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Sıra ortalamaları (SO) dikkate alındığında; her üç alt boyutta da kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre çocuk katılım hakkı farkındalıkları bakımından daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının eğitim aldıkları bölüme göre puan ortalamalarının karşılaştırılma sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların Eğitim Aldıkları Bölüm Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Program	n	SO	ST	U	Z
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	Çocuk gelişimi	143	108.67	15539.50	5243.50**	-5.52
	Okul öncesi eğitimi	121	160.67	19440.50		
Katılımında Dekorasyon	Çocuk gelişimi	143	118.26	16911.50	6615.50*	-3.30
	Okul öncesi eğitimi	121	149.33	18068.50		
Çocuğun görüşüne saygı	Çocuk gelişimi	143	127.55	18239.50	7943.50	-1.31
	Okul öncesi eğitimi	121	138.35	16740.50		
Katılımda zorlama	Çocuk gelişimi	143	99.43	14218	3922**	-7.68
	Okul öncesi eğitimi	121	171.59	20762		
Katılımda ayırım gözetmeme	Çocuk gelişimi	143	131.66	18827.50	8531.50	-0.33
	Okul öncesi eğitimi	121	133.49	16152.50		
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	Çocuk gelişimi	143	128.92	18436	8140	-0.84

Araştırma Makalesi

Okul öncesi eğitimi 121 136.73 16544

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 4 incelendiğinde çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi öğrencilerin genel çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (U=5243.50; p<.01). Katılımcı öğrencilerin sıra ortalamaları incelendiğinde okul öncesi eğitimi öğrencilerinin çocuk gelişimi öğrencilere göre çocuk katılım hakkı farkındalık düzeylerinin önemli ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Alt boyutlar incelendiğinde katılımı dekorasyon (U=6615.50;p<.05); Katılımda zorlama (U=3922;p<.01) boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Her iki boyutun sıra ortalamaları (SO) dikkate alındığında her iki alt boyutta da okul öncesi eğitimi öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin çocuk katılım hakkına ait farkındalıklarının sınıf düzeylerine göre puan ortalamaları karşılaştırılmış ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların Sınıf Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Sınıf	n	SO	sd	X ²	p	Fark
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	1.sınıf	96	103.67	3	43.19	0.00**	1-2
	2. sınıf	106	131.33				1-3
	3. sınıf	37	159.27				1-4
	4. sınıf	25	208.58				2-4
							3-4
Katılımda Dekorasyon	1.sınıf	96	105.97	3	31.83	0.00**	1-2
	2. sınıf	106	135.30				1-3
	3. sınıf	37	149.50				1-4
	4. sınıf	25	197.34				2-4
							3-4
Çocuğun görüşüne saygı	1.sınıf	96	127.48	3	6.94	0.07	-
	2. sınıf	106	138.23				
	3. sınıf	37	114.09				
	4. sınıf	25	154.72				
Katılımda zorlama	1.sınıf	96	112.23	3	51.15	0.00**	1-4
	2. sınıf	106	118.75				2-3
	3. sınıf	37	164.16				2-4
	4. sınıf	25	221.76				3-4
Katılımda gözetmeme	1.sınıf	96	135.17	3	0.66	0.88	-
	2. sınıf	106	131.63				
	3. sınıf	37	130.80				
	4. sınıf	25	128.46				
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	1.sınıf	96	116.55	3	7.86	0.04*	1-2
	2. sınıf	106	142.54				1-3

Araştırma Makalesi		
3. sınıf	37	147.99
4. sınıf	25	128.26

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların çocuk katılım hakkı farkındalık düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılıklar gösterdiği görülmektedir ($X^2_{(3)}=43.19;p<.01$). Öğrencilerin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının sıra ortalamalarına göre sınıf düzeyi arttıkça yükseldiği anlaşılmaktadır. Farkın hangi grup ya da gruplar lehine olduğunu anlamak amacıyla birçok sayıda ikili Mann-Whitney U testi karşılaştırmaları yapılmıştır.

Öğrencilerin genel çocuk katılım hakkı farkındalıklarısınıf düzeyine göre karşılaştırıldığında 4.sınıf öğrencilerin sıra ortalamalarının 1. sınıf, 2. sınıf ve 3. sınıf öğrencilerinin ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre 4. sınıfların (SO=97.80) 1. Sınıflara göre (SO=51.42; U=280, p<.01); 4. sınıfların (SO=96.48) 2. sınıflara göre (SO=58.81 U=563, p<.01); 4. sınıfların (SO=40.30) 3. sınıflara (SO=25.55 U=242.50, p<.01) göre çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri oldukça yüksektir. Benzer şekilde 1. sınıflar ile 2. ve 3. sınıflar karşılaştırıldığında 2. sınıfların (SO=111.39) 1. sınıflara (SO=90.58;U=4040,p<.05)göre; 3. sınıfların (SO=88.62) 1. sınıflara (SO=58.67; U=976, p<.01)göre çocuk katılım hakkı farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımda dekorasyon alt boyutu Kruskal Wallis h analizi sonuçları incelendiğinde 4. sınıf öğrencilerinin sıra ortalamalarının diğer sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur ($X^2_{(3)}=31.83;p<.01$).

Öğrencilerin katılımda dekorasyon alt boyutuna ilişkin farkındalıkları sınıf düzeyine göre karşılaştırıldığında 4.sınıf öğrencilerin sıra ortalamalarının 1. sınıf, 2. sınıf ve 3. sınıf öğrencilerinin ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre 4. Sınıfların (SO=94.06) 1. Sınıflara göre (SO=52.39; U=373.50, p<.01); 4. sınıfların (SO=90.54) 2. Sınıflara göre (SO=60.21; U=711.50, p<.01); 4. sınıfların (SO=38.74) 3. sınıflara (SO=26.61 U=281.50, p<.01) göre çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri oldukça yüksektir. Benzer şekilde 1. sınıflar ile 2. ve 3. sınıflar karşılaştırıldığında 2. sınıfların (SO=112.03) 1. sınıflara (SO=89.87;U=3971.50,p<.01) göre; 3. sınıfların (SO=83.31) 1. sınıflara (SO=60.71; U=1172.50, p<.01)göre çocuk katılım hakkı farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılıma zorlama alt boyutu incelendiğinde ise öğrencilerin sınıf düzeylerine göre katılım hakkı farkındalıklarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($X^2_{(3)}=51.15;p<.01$). Bu farkın tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi analizi sonucunda farklılığın 4. sınıf (SO=100.36) ve 1. sınıf (SO=50.75; U=216, p<.01); 4. Sınıf (SO=105.02) ve 2. sınıf (SO=56.80; U=349.50, p<.01); 4. sınıf (SO=42.38) ve 3. sınıf (SO= 24.15; U=190.50, p<0.01) arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca farkın 2. sınıf (SO=65.41) ve 3. sınıf öğrencileri (SO=90.88) arasında olduğu ve 3. sınıf öğrencilerinin katılıma zorlamada çocukların hakkını daha çok korudukları sonucuna ulaşılmıştır (U= 1262.50, p<.01).

Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar alt boyutuna ilişkin analiz sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(3)}=7.86; p<.05$). İkili test karşılaştırmaları sonucunda farklılığın 1. sınıf öğrencileri (SO=91.11) ve 2. sınıf öğrencileri (SO=110.91; U=4090.50, p<.05) arasında ayrıca 1. sınıf (SO=62.51) ve 3. sınıf öğrencileri (SO=78.66) arasında olduğu görülmüştür (U=1344.50, p<.05). 2. sınıf ve 3. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilere göre çocuğun katılım hakkında fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına çok daha olumlu baktıkları görüşü ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukların katılım hakkı farkındalıklarının “çocuk hakları” dersi almalarına göre puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Araştırma Makalesi

Tablo 6. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların “Çocuk Hakları” Dersi Alma Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Çocuk Hakları Dersi Alma Durumu	n	SO	ST	U	Z
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	Dersi alan grup	149	112.68	16789	5614**	-4.80
	Dersi almayan grup	115	158.18	18191		
Katılımında Dekorasyon	Dersi alan grup	149	120.41	17941.50	6766.50**	-2.93
	Dersi almayan grup	115	148.16	17038.50		
Çocuğun görüşüne saygı	Dersi alan grup	149	130.42	19432.50	8257.50	-0.57
	Dersi almayan grup	115	135.20	15547.50		
Katılımda zorlama	Dersi alan grup	149	102.79	15315	4140**	-7.22
	Dersi almayan grup	115	171	19665		
Katılımda ayırım gözetmeme	Dersi alan grup	149	132.45	19735	8560	-0.02
	Dersi almayan grup	115	132.57	15245		
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	Dersi alan grup	149	129.46	19290	8115	-0.74
	Dersi almayan grup	115	136.43	15690		

**p<0.01

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin çocuk hakları dersi almalarına göre çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Dersi almayan grup okul öncesi öğretmen adaylarıdır. Genel katılım farkındalığına bakıldığında dersi almayan grubun dersi alan gruba göre sıra ortalamalarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir (U=5614; p<.01). Katılımda dekorasyon (U=6766.50, p<.01) ve katılımda zorlama (U=4140, p<.01) alt boyutları incelendiğinde dersi almayan okul öncesi öğretmenliği grubunun dersi alan çocuk gelişimi grubuna göre her iki boyutta da farkındalık puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin çocuk hakları bildirgesi hakkında bilgi sahibi olmalarının çocuk katılım hakkı farkındalıklarını farklılaştırıp farklılaştırmadığını belirlemek üzere yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların Çocuk Hakları Bildirgesi Hakkında Bilgi Sahibi Olmaları Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Çocuk Hakları Bildirgesinden Haberdar Olma Durumu	n	SO	ST	U	Z
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	Haberdarım	172	126.76	21803.50	6925	-1.67
	Değilim	92	143.22	13176.50		
Katılımında Dekorasyon	Haberdarım	172	128.39	22083	7205	-1.20
	Değilim	92	140.18	12897		
Çocuğun görüşüne saygı	Haberdarım	172	132.21	22740	7862	-0.09
	Değilim	92	133.04	12240		
Katılımda zorlama	Haberdarım	172	120.88	20791	5913**	-3.39
	Değilim	92	154.23	14189		

Araştırma Makalesi							
Katılımda ayırım gözetmeme		Haberdarım	172	134.51	23135	7567	-1.01
		Değilim	92	128.75	11845		
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar		Haberdarım	172	132.60	22807	7895	-0.29
		Değilim	92	132.32	12173		

**p<0.01

Tablo 7’de görüldüğü üzere öğrencilerin genel çocuk katılım hakkı farkındalık puanlarının Çocuk Hakları Bildirgesi hakkında bilgi sahibi olmalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (U= 6925; p>.05). Alt boyutlar incelendiğinde katılımda zorlama boyutunda farkındalık puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir (U=5913; p<.01). Çocuk hakları bildirgesi hakkında bilgi sahibi olmadığını belirten ve bildirgeyi okumayan grubun sıra ortalamalarının (SO=154.23) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin çocuğun katılım hakkı farkındalıklarının eğitime veya seminere katılmalarına göre farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiş sonuçlara Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Çocukların Katılım Hakkına İlişkin Farkındalıkların Eğitime/Seminere Katılma Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt boyutlar	Eğitime/Seminere Katılım Durumu	n	SO	ST	U	Z
Çocuk Katılım Hakkı Farkındalık Düzeyi	Katılanlar	56	150.74	8441.50	4802.50*	-2.01
	Katılmayanlar	208	127.59	26538.50		
Katılımda Dekorasyon	Katılanlar	56	154.16	8633	4611*	-2.40
	Katılmayanlar	208	126.67	26347		
Çocuğun görüşüne saygı	Katılanlar	56	135.02	7561	5683	-0.31
	Katılmayanlar	208	131.82	27419		
Katılımda zorlama	Katılanlar	56	146.62	8210.50	5033.50	-1.56
	Katılmayanlar	208	128.70	26769.50		
Katılımda ayırım gözetmeme	Katılanlar	56	132.75	7434	5810	-0.04
	Katılmayanlar	208	132.43	27546		
Katılımda fizyolojik ihtiyaçlar	Katılanlar	56	124.56	6975.50	5379.50	-0.89
	Katılmayanlar	208	134.64	28004.50		

*p<0.05

Tablo 8’deki analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk katılım hakkı farkındalıkları eğitime/seminere katılmalarına göre sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Genel katılım hakkı farkındalıkları düzeyi eğitime/seminere katılan öğrencilerin (SO=150.74) katılmayan öğrencilere (SO=127.59) göre daha yüksek olduğu görülmektedir (U= 4802.50; p<.05). Katılımda dekorasyon alt boyutunda eğitime/seminere katılan öğrencilerin (SO= 154.16) katılmayan öğrencilere (SO= 126.67) göre çocuk katılım hakkı farkındalıkları bakımından daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (U=4611; p<.05).

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda öğrencilerin genel çocuk katılım hakkı farkındalıklarının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların düşüncelerine saygılı olma, çocukların katılımı

zorlanmamaları ve her çocuğun eşit katılım hakkının olduğunu ifade eden boyutlarda yüksek puanlar aldıkları görülürken, çocukların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamada öğretmenlerin karar alması gerektiğini yönünde görüş belirtmişlerdir. Oysa çocuğun su içmek, tuvalete gitmek gibi temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama zamanına öğretmenlerin çocuklar adına karar vermesi çocuk katılımı karşıtı bir tutumdur. Çocuk katılımının desteklenmesi için sadece etkinliklerde çocuklara söz vermek, fikirlerini dinlemek, kuralları birlikte oluşturmak yeterli değildir. Çocuk katılımı çok boyutlu bir kavramdır ve katılımın anlamlı olabilmesi çocuğu ilgilendiren tüm konu ve durumlarda çocuğun karar ve görüşlerinin de alınmasını gerektirmektedir (Salminen, 2013). Tozduman Yaralı ve Güngör Aytar (2017) çalışmasında okul öncesi öğretmenlerin de çocuk katılımı farkındalık düzeylerinin istenilen yeterlilikte olmadığını tespit etmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucu, üniversite öğrencilerinin çocuk katılımı farkındalıklarının kadın öğrencilerde erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğudur. Özellikle küçük çocukların görüşlerine saygı duyma, katılım hakkında ayırım gözetmeme ve katılımında çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması bakımından kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde, öğretmen ve öğretmen adaylarının cinsiyetlerinin çocuk katılımı farkındalık düzeyleri üzerindeki etkisinin incelendiği ve farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Örneğin, Yüksel ve Yazıcı (2019) öğretmen adayları ile yürüttükleri çalışmaları sonucunda kadın öğrencilerin çocuk katılım farkındalık düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Değirmenci (2011), Leblebici ve Çeliköz'de (2016) araştırmaları sonucunda kadın öğrenciler lehine anlamlı farklılık elde etmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlarla örtüşen çalışmalar olduğu söylenebilir. Bununla beraber Karaman Kepenekçi ve Baydık (2009) ile Aydınlik (2017) ise cinsiyet faktörünün çocuk katılımı ve çocuk hakları farkındalık düzeyleri üzerinde anlamlı farklılığa yol açmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada katılımcılardan bölümü tercih eden erkek öğrenci sayısının kadın öğrencilere göre az olması araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir.

Üniversite öğrencileri eğitim aldıkları bölüme göre incelendiğinde; ön lisans çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmen adayların genel çocuk katılım hakkı farkındalık düzeyleri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmen adaylarının, çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerine göre çocuk katılım hakkı farkındalık düzeylerinin önemli ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Katılımda dekorasyon ve katılımında çocukları zorlamama açısından okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkı farkındalıklarının çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin okudukları bölümlere göre çocuk katılımı farkındalıklarını ele alan araştırmalar bulunmaktadır. Farklı bölümlerde okuyan lisans öğrenciler ile yürütülen birçok araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk katılımı ve çocuk hakları farkındalık düzeylerinin diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Değirmenci, 2011; Kaya,2011; Pilatin, 2019; Yüksel ve Yazıcı, 2019). Bu çalışmanın sonucunun önceki araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının Çocuk Hakları Bildirgesi hakkında bilgi sahibi olma durumlarına göre incelendiğinde, bildirme hakkında bilgi sahibi olmanın genel farkındalıklarını değiştirmede, buna karşın bildirgeyi okumadığını ya da bildirme hakkında bilgi sahibi olmadığını belirten öğrencilerin katılıma zorlama alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçtan farklı olarak Leblebici ve Çeliköz (2016) Çocuk Hakları Bildirgesini okuyan öğrencilerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç ise öğrencilerin sınıf düzeyine göre çocuk katılım hakkı farkındalıklarındaki farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe çocuk katılım hakkı farkındalıklarının artması beklenen bir sonuçtur. Ancak her bir önemli boyutta öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça puan ortalamaları neredeyse iki katı daha yüksek çıkmıştır. Çocuğun katılım hakkı farkındalıklarının artmasında eğitimin ne kadar önemli olduğunun bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin, çocuk gelişimcilerin kısaca çocukla çalışan tüm profesyonellerin çocukların katılım hakkı konusunda farkındalıklarının olması çocukların daha

güvenilir bir ortamda yetişmesine, hak ve sorumluluklarını bilen, empati kurabilen aktif birer vatandaş olarak yetişmelerinde çok önemli görülmektedir (BM ÇHK, 2009).

Araştırmanın diğer dikkat çekici bir sonucu ise çocuk hakları ile ilgili ders alan çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerinin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının dersi almayan okul öncesi öğretmen adaylarından daha düşük olduğudur. Örneğin katılımı dekorasyon ve katılımı zorlama boyutlarında dersi almayan okul öncesi öğretmen adayları lehine sonuçlar dikkat çekicidir. Alan yazında öğretmen ya da öğretmen adaylarının çocuk hakları ve çocuk katılımına yönelik tutumlarında bu alanda ders alıp almamalarının anlamlı farklılık oluşturmadığı araştırmalar da mevcuttur. Örnek olarak Coşkun (2015) okul öncesi öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmada çocuk hakları ile ilgili dersler almanın öğretmenlerin farkındalık düzeyleri arasında farklılık yaratmadığını tespit etmiştir. Bu sonuçlardan farklı olarak ise Karaman Kepenekçi (2006) insan hakları ya da çocuk hakları ile ilgili ders alan üniversitesi öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Farklı sonuçların elde edilmesinde öğretmen adaylarına eğitimleri sürecince çocuk hakları ile ilgili ders vermenin farkındalıklarının geliştirilmesi üzerinde etkili olsa da tek başına yeterli olamadığı, farklı ders ve uygulamaların da çocuk katılımı farkındalığını destekleyecek içerikle verilmesinin daha etkili olabileceği düşünülebilir. Örneğin okul öncesi öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğrencilerin öğretim programlarında yer alan eğitim pedagojisi derslerinin (eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, eğitim felsefesi, öğretim ilke ve yöntemleri vb.) olmasının ve eğitim sürelerinin çocuk gelişimi ön lisans öğrencilere göre daha uzun olmasının yüksek farkındalık düzeyleri üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk hakları ile ilgili eğitim alan ya da bir seminere katılanların çocuğun katılım hakkı konusundaki farkındalıklarının katılmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımı dekorasyon alt boyutunda eğitime veya seminere katılan öğrencilerin çocuk katılım hakkı farkındalıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Coşkun (2015), okul öncesi öğretmenlerinin çocuk katılım haklarına ilişkin tutumlarını incelediği çalışmada, çocuk hakları ile ilgili seminer ve kurslara katılan öğretmenlerin çocuk katılım inançlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Darling-Hammond (2006), çocuk hakları ile ilgili hizmet için eğitimlerin öğretmenlerin çocuk katılım hakkına yönelik tutumlarına olumlu yönde katkı sağladığını gözlemlemiştir.

Sonuç olarak çocuk gelişimi ön lisans öğrencilerinin ve okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk katılımı farkındalık düzeylerinin incelendiği bu çalışmada, iki bölüm öğrencilerinin de çocuk katılım farkındalıklarının arzu edilen düzeyde olmadığı, çocuk hakları bildirgesini okumuş olma ya da bildirge hakkında bilgi sahibi olup olmamanın farkındalıklarında anlamlı farklılıklar oluşturmadığı görülmüştür. Bununla birlikte kadın öğrencilerin farkındalık düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu; bölümler arasında karşılaştırma yapıldığında okul öncesi öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu, ayrıca sınıf düzeylerinin de farkındalık farklılaşma sağladığı görülmüştür. Buna göre üst sınıf öğrencilerin farkındalık düzeylerinin alt sınıflara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda en dikkat çekici bulunan sonuç ise çocuk hakları dersi almayan öğrencilerin farkındalık düzeylerinin dersi alan öğrencilere göre daha yüksek olduğunun görülmesidir.

Elde edilen tüm sonuçlar araştırmanın çalışma grubun oluşturan aynı üniversitenin çocuk gelişimi ön lisans ve okul öncesi öğretmenliği lisans programlarına devam etmekte olan 264 öğrenciden elde edilen veriler ile sınırlıdır. Bu sebeple farklı üniversiteler ve farklı bölümler ile benzer çalışmalar yürütülerek sonuçlar karşılaştırılabilir. Gerek bu çalışmanın gerekse alan yazındaki diğer çalışmalar göstermektedir ki çocuk hakları ve çocuk katılımının etkin uygulanabilmesi için meslek hayatına atılıp çocuklarla çalışmaya başlamadan önce üniversite öğrencilerinin bilgi ve farkındalık düzeylerini arttırmak için çeşitli seminer ve kursların düzenlenmesi önemli görülmektedir. Ayrıca çocuk haklarının birçok derste tüm eğitim süreci içerisinde ele alınması öğretmen adaylarının çocuk katılımı farkındalığını kazanmalarını sağlayacaktır. Bu sebeple ön lisans çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği lisans programları başta olmak üzere tüm öğretmen adayı yetiştiren bölümlerde ders içeriklerinin bu becerileri kazandırabilecek şekilde güncellenmesi, teorinin yanında uygulamalı

Araştırma Makalesi

çalışmalara yer verilmesi önerilebilir. Her birini biricik gördüğümüz çocukların haklarını korumalarını öğrenmelerinde, demokratik anlayışa sahip bireyler olarak yetişmelerinde çok önemli rolde olan öğretmenlerin ve çocuk gelişimcilerin her fırsatta kendilerini geliştirmeleri, sadece okul ortamında değil okul dışı süreçlerde de çocuk hakları kapsamında yürütülen çalışmaları takip etmeleri ve katılım sağlamaları bu çalışma kapsamında önemli görülmektedir.

Kaynakça

- Akyol, T. (2020). Teachers decide because they are adults?: The views of Turkish preschoolers about participation. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28 (5), 659-674.
- Akyüz, E. (2015). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ateş, A. (2015). *Yönetimsel açıdan sınıf öğretmenlerinin çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmalarının etkililiği üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınlık, A. (2017). *Çocuk haklarının gelişiminde okul öncesi eğitimin yeri ve önemi: "Ankara Örneği"*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Aksaray: Niğde Üniversitesi.
- Bae, B. (2009). Children's right to participate: Challenges in everyday interactions. *European Early Childhood Education Research Journal*,17(3), 391–406.
- Bektaş, M., Yavaş, M. ve Ayvaz Can, A. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının "çocuk katılımı" kavramına yönelik metaforik algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studis Educational Sciences*, 13/19, 253-284.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (2009). *Çocuk haklarına dair sözleşme genel yorum no: 12 çocuğun dinlenilme hakkı*. Elli Birinci Oturum, Cenevre.
- Brady B. (2007). Developing children's participation: Lessons from a participatory IT project. *Children & Society*, 21, 31–41.
- Bulut, A. (2020). Okul öncesi eğitim paydaşlarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (4), 2067-2078.
- Church, A., & Bateman, A.(2019). Children's right to participate: How can teachers extend child-initiated learning sequences?.*International Journal of Early Childhood*, 51, 265–281.
- Correia, N., Camilo, C., Aguiar, C., & Amaro, F. (2019). Children's right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 100, 76–88.
- Correia, N., Carvalho, H., Durães, J., & Aguiar, C. (2020). Teachers' ideas about children's participation within Portuguese early childhood education settings. *Children and Youth Services Review*, 111, 104845.
- Coşkun, T. (2015). *Early childhood teachers' beliefs towards participation*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çocuk Hakları Komitesi. (2009). *Genel yorum no:12 çocuğun katılım hakkı*. Ankara: ICC.
- Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st Century teacher education. *Journal of Teacher Education*, 57, 1-15.
- Değirmenci, T. (2011). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi.XX. *Eğitim Bilimleri Kurultayı*.Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Dinç, B. (2015). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 7-25.
- Dunmore, P. (2011). Raising awareness of children's rights: Section 5 of the rights of children and young persons (Wales) measure 2011: U.K.
- Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 38-54.

- Erkan, S. ve Akyol, T.(2017). A study on the views of preschool teachers and teacher candidates about the concepts of learning and participation. *Educational Research and Reviews*, 12 (6), 373-379.
- Gürkan, T.ve Koran, N. (2014). 36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programının çocuğun katılım hakkına yer verme durumu açısından incelenmesi. *Journal of Teacher Education and Educators*, 3 (2), 203-226.
- Hart, N. S. (2007). Making sure the child's voice is heard. *International Review of Education*, 4 (3), 251-258.
- Hodgkin , R., & Newell, P. (2003). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uygulama el kitabı* (Ş. Akipek, çev.). Geneva: UNICEF.
- İşler, M.(2019). *Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kangas, J., Venninen, T., & Ojala, M. (2016). Educators' perceptions of facilitating children's participation in early childhood education. *Australasian Journal of Early Childhood*, 41 (2), 85–94.
- Karakuyu, A., Uyar, A. ve Birvural, A. (2018). Ön lisans çocuk gelişimi öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin tutumları. *Researcher: Social Science Studies*, 6 (3),20-27.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2006). A study of university students' attitudes towards children's rights in Turkey. *The International Journal of Children's Rights*, 14 (3), 307-319.
- Karaman-Kepenekci, Y. ve Baydık, B. (2009). Attitudes of the teacher candidates of mentally handicapped children about children's rights. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42 (1), 329-350.
- Karaman-Kepenekci, Y. (2010). Üniversite öğrencilerinin ulusal ve uluslararası barışa ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 27-49.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kennan, D., Brady, B., & Forkan, C. (2018). Supporting children's participation in decision making: a systematic literature review exploring the effectiveness of participatory processes. *The British Journal of Social Work*, 48 (7), 1985-2002
- Koran, N. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım hakkı konusundaki uygulamalarının öğretmen adayı gözlemlerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Girne Amerikan Üniversitesi, Girne.
- Kozikoğlu, İ. (2019). Okulöncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi.*Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3 (2), 380-405.
- Lansdown, G. (2005). *Çocukların gelişen kapasiteleri*. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu İtalya: UNICEF.
- Leblebici, H. ve Çeliköz, N. (2016). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 3 (1),307-318.
- Leinonen, J., Brotherus, A., & Venninen, T. (2014). Children's participation in Finnish pre-school education-identifying, describing and documenting children's participation. *Journal of Nordic Early Childhood Education Research*, 7 (8), 1-16.
- Merey, Z. (2014). Children's participation rights in social studies textbooks in Turkey.*Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 3641-3645.
- Moroğlu, N. (2003). Ulusal ve uluslararası hukukta çocuk hakları. *II. Eğitim Paneli* (s. 29- 38). İstanbul: Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı.

- Pilatin, G. (2019). *Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Polat, B.D. (2018). *Çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin çocukların katılım hakkına ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Polat, B. D., Ersoy, Ö.A, & Toran, M. (2017). Çocuk Katılımı Farkındalık Ölçeği (ÇKFÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 186-215.
- Püsküllü, N. F. (2020) *Rehberlik psikolojik danışmanlık öğrencilerinin çocuk haklarına dair farkındalıklarının incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ruiz-Casares, M., Collins, T. M., Tisdall, E. K. M., & Grover, S. (2017). Children's rights to participation and protection in international development and humanitarian interventions: Nurturing a dialogue. *The International Journal of Human Rights*, 21 (1), 1-13.
- Salminen, J. (2013). Case study on teachers' contribution to children's participation in Finnish Preschool Classrooms During Structured Learning Sessions. *Frontline Learning Research*, 1 (1), 72-80.
- Sheridan, S. (2007). Dimensions of pedagogical quality in preschool. *International Journal of Early Years Education*, 15 (2), 197-217.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15 (2), 107-117.
- Sinclair, R. (2004). Participation in practice: making it meaningful, effective and sustainable. *Children and Society*, 18 (2). 106-18.
- Sousa, J., Loizou, E., & Fochi, P. (2019). Participatory pedagogies: instituting children's rights in day to day pedagogic development. *European Early Childhood Education Research Journal*, 27 (3), 299-304.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 5. Baskı). Ankara: Anı yayıncılık.
- Stein, J. (2014). Child Participation: From rights to reality, [KidsRights reports, Foundation Universiteit Leiden](#)
- Te One, S. (2011). Supporting children's participation rights: Curriculum and research approaches. In Harcourt, D., Perry, B. & Waller, T. (Eds.,) *Researching young children's perspectives: Debating the ethics and dilemmas of educational research with children*, (pp. 85-99). London: Routledge.
- Theobald, M., Danby, S., & Ailwood, J. (2011). Child participation in the early years: Challenges for education. *Australasian Journal of Early Childhood*, 36 (3), 19-26.
- Tozduman-Yaralı, K. ve Güngör Aytar, F.A. (2017) Okul öncesi sınıflarında çocuğun katılım hakkının çocukların ve öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 29-47.
- Turnšek, N. (2016). Teachers' implicit theories on child participation in preschool. *Athens Journal of Education*, 3 (1), 7-18.
- Tüzün, I. ve Sarıısık, Y. (2015). *Türkiye'de okullarda çocuk katılımı: Durum analizi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- UNICEF. (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme. Unicef, Türkiye https://www.unicef.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf adresinden 08.12.2020 tarihinde erişildi.

Yüksel, B. ve Yazıcı, Z. (2019). Öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3 (2), 457-477.

Extended Summary

United Nations Convention on the Rights of the Child; focuses on the four fundamental rights of children, which are "protection", "life", "development" and "participation". The "right to participate" is defined as the right of children to develop their own views, to think for themselves and to express their opinions effectively. The right to participate is also a key element for the use of the other three fundamental rights. Child participation is compared to an eight-step ladder. In the first 3 steps which consists of manipulation (forcing), decoration and mascotism (Tokenism), children are not given the right to participate, on the contrary, anti-participation behaviors draw attention. For example, telling children what to do without taking their opinions, establishing classroom rules and classroom seating arrangements without seeking children's' views, sharing personal information and pictures about children without obtaining permission, exhibiting children's activities without their permission, etc. are examples of anti-participation behavior in the first three steps. Child participation takes place in the other 4 steps. Fourth step; Assigned but Informed, fifth step; Consulted and Informed, sixth step; Adult-Initiated, Shared Decisions with Children, the seventh step: Child-Initiated and Directed in which the participation is highest, the eighth step is Child-Initiated, Shared Decisions with Adults. Schools are one of the most important places where the child's right to participation should be supported. Children are expected to have a say in the process of establishing educational policies, designing the physical environment of schools, determining the rules within the school, learning and teaching processes. For this, child-centered programs in which children take an active role in situations affecting their lives and in which they can easily express their different opinions should be adopted instead of the traditional approach. If all stakeholders have sufficient knowledge and awareness on child participation and children's rights, the level and quality of participation will increase. For this reason, it is important to determine the attitudes of preschool teachers, child developers and teacher candidates who are the stakeholders of the preschool education process towards child participation.

In the light of this information, the purpose of the study is to determine the awareness levels of students at Pre-school Education Undergraduate Program and Child Development Associate Degree Program towards child participation right. Within the scope of the study, the effects of variables -gender, grade level, taking children's rights lessons, participating in any education related to children's rights, reading the declaration of children's rights on Child Development and Pre-school Teacher students' child participation levels were examined. In the study, descriptive survey model one of the quantitative research methods, was used to determine the awareness level of the Pre-school Teaching and Child Development Associate Degree students towards child's right to participate. The study group of the research consists of 264 university students studying in a state university, Faculty of Education, Preschool Education Undergraduate Program and in the same university's Health Vocational School Child Development Associate Degree Program in the 2020-2021 academic year. Personal Information Form and Child Participation Awareness Scale (CPAS) were used as data collection tools.

In the analysis of the data, it was first checked whether the scores of university students on the awareness scale for children's right to participate are normally distributed. When the skewness and kurtosis values of the data in general and subscales dimensions, histogram and scattering graphics were examined, it was found that the data were not normally distributed. For this reason, in the comparison of two independent groups in the study, the Mann-Whitney U test was used; and Kruskal-Wallis H tests were used to compare more than two groups. As a result of Kruskal-Wallis analysis, Mann-Whitney U tests were conducted to determine between which groups the difference was.

As a result of the analysis, it was seen that the child participation awareness of the students of the Child Development Associate Degree and Pre-school Teaching Department was not at the desired level. There was no significant difference between the child participation awareness levels of the students who read the declaration of children's rights and those who did not. However, it was determined that the awareness level of female students is higher than male students. When the comparison was made between the two departments, it was seen that the awareness level of the Pre-school Teaching Department students was higher. In addition, it was determined that the awareness levels of upper class

students were higher than the lower classes in both programs. The most striking result of the research is that the awareness level of students who do not take a children's rights course is higher than the students who take the course. On the other hand, it has been concluded that the awareness of most of the university students who attended a training or a seminar about children's right to participate is higher than the students who did not. The results of the study are limited to the data obtained from 264 students who are continuing the Child Development Associate Degree and Pre-school Teacher Undergraduate Program of the same university, which constitute the study group of the study. For this reason, similar studies can be carried out with different universities and different departments and the results can be compared. Before starting to work with children, it is important to increase the knowledge and awareness of pre-school teacher candidates and child development students about children's the right to participate, and to cover children's rights in many lessons throughout the entire education period, so that teacher candidates can gain awareness for child participation. For this reason, it can be recommended to update the course contents in all departments that train prospective teachers, especially undergraduate programs of Associate Degree Child Development and Pre-school Teaching, and to include applied studies in addition to theory.